

Bewust bekwaam met beeldbegeleiding

Beeldbegeleiding kan leerkrachten helpen meer bewust bekwaam te handelen. Juf Janneke doorliep een coachingstraject waarbij ze aan de hand van beeldopnames werkte aan het pedagogisch klimaat in haar groep en aan haar zelfvertrouwen.

Wat is beeldbegeleiding?

De methodiek beeldbegeleiding of beeldcoaching richt zich op het tot stand brengen van duurzame gedragsverandering. Het vergroten van het bewustzijn van het eigen vakmanschap gaat hieraan vooraf. Na het formuleren van de ontwikkeldoelen zijn het steeds filmbeelden uit de lespraktijk die het vertrekpunt zijn voor reflectie. De beschikbaarheid van filmbeeld maakt het mogelijk dat de gecoachte leerkracht in hoge mate eigenaar blijft van het leerproces. Vanuit het benoemen van wat hoorbaar en zichtbaar is, gaan coach en gecoachte op zoek naar patronen in het handelen. Eventueel worden handelingsalternatieven geformuleerd.

Een pedagogische boom

Bij het bekijken van de filmbeelden benoemen we welk leerkrachtgedrag essentieel is voor het pedagogisch klimaat. Het is eigen aan beeldbegeleiding om de aanwezige kwaliteiten als uitgangspunt te nemen. Het benoemen van kwaliteiten helpt immers om je te ontwikkelen

van een bekwame naar een bewust bekwame leerkracht. En dat heeft veel voordelen. Een leerkracht die bewust bekwaam is, voelt zich competent en kan dit ook benoemen. Wie bewust bekwaam is, kan bovendien doelmatig kiezen voor interventies die het leergedrag van kinderen optimaal ondersteunen.

In het traject van Janneke heeft het tekenen van een pedagogische boom een belangrijke functie gehad. Na het analyseren van ieder filmfragment zochten we naar een trefwoord of een korte zin om het waargenomen vakmanschap te typeren. Zo hebben we de pedagogische competentie van de leerkracht concreet gemaakt met trefwoorden die als takken aan een boom bij elkaar zijn geplaatst. Het bedenken van trefwoorden en het tekenen van takken bleek een sterk ingrediënt te zijn in ieder coachingsgesprek. De onderstaande vijf beschrijvingen illustreren dit. Ze tonen hoe we via analyse van filmbeelden en het tekenen van een boom hebben gewerkt aan de ontwikkelvragen van Janneke.

Vincent Klabbers

Vincent Klabbers is als docent verbonden aan Hogeschool de Kempen in Helmond. Hij verzorgt landelijk workshops en trainingen over verschillende vormen van beeldbegeleiding. beeldbegeleiding.info

De namen van de leerkracht en leerlingen in dit artikel zijn gefingeerd in verband met de privacy van de betrokkenen.

Het wij-gevoel

Juf Janneke staat voor de groep met in haar handen een grote gele instructieklok. De deur van het lokaal staat open en juist wanneer Janneke het woord neemt, staan er twee kleuters in de deuropening. Ze worden opgemerkt en er ontstaat stilte. 'Iemand heeft ons bouwwerk kapotgemaakt,' zegt de grootste kleuter en de leerlingen van groep 5 reageren met verbazing. Er melden zich geen daders.

'Wij gaan heel goed opletten dat wij jullie nieuwe bouwwerk niet kapotmaken,' zegt de juf en de kleuters knikken bevestigend. Janneke lacht vriendelijk, vraagt of het zo goed is en groet de kleuters met een opgestoken duim. 'Dank je wel',

roept de grootste kleuter nog en ze vertrekken naar het volgende lokaal. Janneke wendt zich tot de groep en stelt op rustige toon een vraag over de instructieklok. Daarmee is de aandacht weer terug bij de rekenles.

Deze leerkracht had op zoveel minder krachtige manieren kunnen reageren. Denk aan mopperen over de daders of denk aan een gesprek over vergelijkbare ervaringen van vernieling in en om de school. Dat heeft Janneke allemaal niet gedaan. Wel heeft ze in een heel korte tijd aandacht gegeven aan het gevoel en aan de boodschap van de kleuters. Ook heeft ze met nadruk gesproken over 'wij gaan heel goed opletten...' en dat laatste was een krachtige interventie. Met de keuze voor het woord 'wij' plaatst zij zichzelf niet buiten de groep. Integendeel. Ze werkt daarmee aan de collectieve waarden en normen van de groep en benut zichzelf als rolmodel. Janneke maakt van dit voorval een leermoment over de omgang met elkaar zonder de zaak groter te maken dan het is. En ook dat laatste hoort bij een gezond pedagogisch klimaat.

Leerklimaat

Janneke heeft de instructieklok nog voor zich. Ze noemt steeds een tijd en vraagt dan aan een van de kinderen om naar voren te komen. De wijzers moeten in de juiste stand worden geplaatst. Wanneer dit goed gebeurt, vraagt ze aan de groep of het zo in orde is en de groep reageert met het geven van een compliment. Wanneer het kind dat de beurt heeft er niet direct in slaagt om de wijzers in de juiste positie te plaatsen, mogen klasgenoten een rekestip geven. 'Bij vijf voor twaalf', zegt Jordi, 'ga je eerst met de grote wijzer naar de twaalf en dan vijf minuten terug.' Het is zichtbaar in de filmbeelden hoe kinderen zich gesteund voelen door klasgenoten. Een compliment van een klasgenoot is blijkbaar van andere waarde dan een compliment van een leerkracht. En dat geldt ook voor het geven en ontvangen van denkhulp.

De leerkracht is in deze fase van de les een gespreksleider die kinderen met elkaar in contact brengt. Niet zomaar voor de gezelligheid, maar om elkaar te helpen bij het bereiken van leerdoelen. Een krachtig pedagogisch klimaat is in het onderwijs geen doel op zichzelf maar een voorwaarde en een middel om optimaal tot leren te komen. Een krachtig pedagogisch klimaat is ook gericht op opbrengsten.

Welzijn van een leerkracht

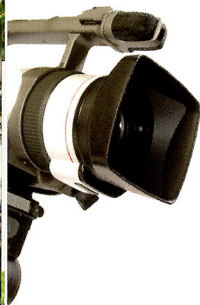
We kijken terug naar het beeld waarop je kunt zien hoe kinderen in groepen samenwerken aan rekenopgaven. Ik vraag om het beeld stil te zetten wanneer ook Janneke zelf in beeld is. 'Zie je dat?' vraag ik aan haar en er valt een stilte. Er is niets bijzonders te zien, zo lijkt het. Vandaar de stilte. Ik zeg: 'Je loopt, of eigenlijk is het meer kuieren, met je handen op je rug door het lokaal.' Janneke glimlacht. Ze ziet het nu ook en er volgt een gesprek over haar ontspannen gevoel van dat moment. Er is zacht geroezemoes omdat de kinderen overleggen over het werk. De juf die dit waarneemt, kan dan veranderen van een leidinggevende leerkracht in een observerende leerkracht.

'Hoe denk je dat de kinderen jou op dat moment ervaren?' vraag ik. Kinderen voelen het, wanneer een leerkracht rust in zich heeft en geniet van het leren en werken van kinderen. Een leerkracht waarmee het goed gaat, draagt bij aan een pedagogisch klimaat waarin kinderen welzijn ervaren.

Zorg voor elkaar

Juist wanneer Janneke na een leswissel instructie wil gaan geven, ziet ze het verschrikte gezicht van Anja. Anja zit midden in het lokaal aan een tafelgroep en de kinderen hebben gezien wat er is gebeurd. Ze heeft per ongeluk haar drinkbeker omgestoten en het deksel zat niet goed vast. Het water uit de beker stroomt nu over haar tafel tussen schriften en een etui. Met rustige bewegingen loopt Janneke naar Anja en vraagt of ze een handdoek bij de klassenkraan wil halen. Ondertussen brengt ze de schoolspullen van Anja in veiligheid. Met de gearriveerde handdoek droogt de juf het tafelblad, sluit ze de drinkbeker en alle kinderen zien hoe gewoon het voor Janneke is te zorgen voor de kinderen in haar groep. Een gevoel van veiligheid is voelbaar. Er volgen geen vermanende woorden over het dichtdraaien van een drinkbeker en er is geen enkele irritatie te

Kinderen voelen het,
wanneer een leerkracht
rust in zich heeft
en geniet van
het leren en
werken van
kinderen

zien over de onderbreking van het onderwijs. De groep reageert bijzonder rustig. Er volgen geen flauwe opmerkingen. Het rolmodel dat de leerkracht nu laat zien, is een voor kinderen herkenbaar patroon dat al grotendeels is overgenomen door de kinderen. In een pedagogisch klimaat is zorgen voor elkaar gewoon en neemt de kwetsbaarheid van individuen af.

Volgbaar zijn

Als onderdeel van de rekeninstructie toont Janneke op het digibord de som $37 + 38 =$. Er staat een context bij en een lege getallenlijn. 'Bespreek maar even in je groepje hoe je deze som handig kunt uitrekenen,' zegt de juf. In het beeld van dit lesmoment zien en horen we hoe kinderen onmiddellijk starten met het groepsoverleg. De kinderen zijn gericht op elkaar, luisteren echt en wisselen argumenten uit. Kinderen voelen veiligheid bij een leerkracht die duidelijk leiding geeft en goed volgbaar is. Dit was het geval toen de leerkracht een groepsopdracht gaf en daarmee het onderwijs even uit handen gaf. De kinderen wisten dat hun leerkracht dadelijk opnieuw leiding zou nemen en vragen zou gaan stellen over de inhoud van het groepswerk. Voorspelbaar leiding geven draagt bij aan een pedagogisch klimaat waarin je jezelf veilig voelt.

In een pedagogisch klimaat is
zorgen voor elkaar gewoon

en neemt de kwetsbaarheid
van individuen af

Borgen

De afronding van dit traject beeldbegeleiding heeft in verschillende vormen de aandacht gekregen die het verdient. Tijdens het traject hebben we gekozen voor het tekenen van een boom, maar er was meer. Al bij de intake is afgesproken dat Janneke na ieder gesprek een gespreksverslag zou schrijven.

In het eindverslag schrijft Janneke onder andere:

'Samen met Vincent ging ik vanuit de beelden op zoek naar mijn pedagogische kwaliteiten. De kwaliteiten die we uit het beeldmateriaal hebben gehaald, hebben we als takken aan een boom gehangen. Deze boom betekent veel voor mij, hij laat mij zien dat ik veel goede kwaliteiten heb om ervoor te zorgen dat er een goed pedagogisch klimaat in mijn klas is. De prettige gesprekken en zeer zinvolle tips hebben ertoe geleid dat ik me op dit moment weer bewust bekwaam voel in mijn groep.'

Behalve een afspraak over de reflectieverslagen was vooraf ook overeengekomen dat na het traject een afrondend gesprek zou plaatsvinden met de directie van de school. Dit is een prachtig gesprek geworden met een onverwachte extra opbrengst die zeker valt onder de noemer 'borgen'. Tijdens het gesprek met de directie heeft Janneke haar pedagogische boom getoond en besproken. Behalve een glimlach op het gezicht van de directeur heeft dit geleid tot de uitnodiging aan Janneke om tijdens de naderende teamscholing over rollen van de leerkracht een presentatie te geven. Dit heeft inmiddels plaatsgevonden. Janneke heeft aan haar collega's de boom laten zien en de groei van de takken toegelicht met filmfragmenten. En hiermee heeft Janneke haar vakmanschap gedeeld én haar herwonnen zelfvertrouwen getoond aan haar collega's.

Krachtig en effectief

Het gebruik van filmbeelden van lessituaties maakt dat deze vorm van coaching aan de ene kant ontwikkelingsgericht is en aan de andere opbrengstgericht. Dit spanningsveld maakt beeldbegeleiding bijzonder krachtig. Het beschreven traject illustreert dit. Met dank aan juf Janneke, de kinderen in haar groep en de directie van de school voor het gestelde vertrouwen.